

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра гуманітарних і соціальних дисциплін

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти
Бакалавр

На тему: «Нетрадиційні політичні ідеології в сучасному світі»

Виконав здобувач вищої освіти

освітньою програмою

Політологія

Спеціальності 052 Політологія

Ступеня вищої освіти бакалавр

Групи 1

Самойлов І.А

Керівник: Некряч А.І

За

Полтава 2025 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ІДЕОЛОГІЙ	5
1.1 Поняття політична ідеологія: структура, характеристики	5
1.2 Принципи типологізації традиційних політичних ідеологій	8 16
1.3 Політичні ідеології в історичному дискурсі	16
РОЗДІЛ 2. Нетрадиційні політичні ідеології в контексті світової практики	
2.1 Формування нетрадиційних ідеологій як відповідь на виклики сучасного світу	20
2.2 Характеристика нетрадиційних ідеологій на прикладі США	
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ НЕТРАДИЦІЙНИХ ІДЕОЛОГІЙ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	31
3.1 Нетрадиційні ідеології в Україні в умовах сучасних викликів і загроз	31
3.2 Протидія впливу нетрадиційних ідеологій	34
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38

ВСТУП

Політична ідеологія є невід'ємною частиною політичного життя. Століттями ідеології створювались, змінювались, зникали або ставали об'єктом гострої критики. Вивчення політичних ідеологій дозволяє зрозуміти соціальні прагнення, мотиви політичної поведінки та способи організації суспільного життя.

Ця робота спирається на наукові праці Ноама Хомського, Френсіса Фукуяма, Мюррея Букчина та інших мислителів. Особливу увагу приділено підходам Кирилюка Ф.М., викладеним у навчальному посібнику «**Філософія політичної ідеології**».

Аналіз даної теми дає можливість зрозуміти бажання, прагнення груп людей, мотиви які керують їхньою інколи абсолютно ірраціональною поведінкою. Вражаючий вплив політичних ідеологій на масову свідомість, який спостерігається під час вивчення історичних джерел та дослідження сучасних інформаційних джерел, підкреслює важливість даної теми. Здатність ідеологій до об'єднання абсолютно різних індивідів задля досягнення спільної мети, є їх беззаперечною перевагою. Об'єднані спільною метою люди, здатні на вирішення складних задач, які по одинці розв'язати складно, або просто неможливо. Від боротьби за виживання до підкорення космосу, ідеологій здатні перетворити світ на краще місце для всіх, в теорії. Політичні ідеології, та ідеології в цілому, регулярно піддаються критиці. Людство знає історії як неймовірних див, так і невимовних жахів до яких призводило їх застосування. Наприклад, всесвітньовідомий американський філософ японського походження Френсіс Фукуяма, у своїй праці «Кінець історії та остання людина» пророкував зникнення всіх ідеологій, окрім ліберальної як загально прийнятої та єдино правильної, здатної об'єднати людство під загальним знаменником. Подальші трагічні події в Україні та світі звели на нуль старання легендарного філософа, та сотень науковців які розділяли його бачення світу.

Об'єктом дослідження політичні ідеології в сучасному світі.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні, практичні засади традиційних та нетрадиційних політичних ідеологій.

Метою даної роботи є дослідження нетрадиційних політичних ідеологій в сучасному світі.

Згідно визначеної мети, завданням роботи є:

- дослідити поняття і сутність політичних ідеологій
- охарактеризувати поняття нетрадиційна політична ідеологія
- розкрити окремі нетрадиційні політичні ідеології та їх вплив на політичні процеси.
- розкрити нетрадиційні ідеології в Україні в умовах сучасних викликів і загроз
- розкрити окремі нетрадиційні ідеології на прикладі США
- сформулювати висновки

Методологія дослідження.

В ході дослідження заявленої теми, автором було використано цілу низку методів, зокрема метод аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння, історичного методу та інші методи які сприяли розкриттю досліджуваної теми.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає в тому, що її матеріали можуть бути використані при написанні наукових статей, підготовці доповідей на науково-практичні

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ІДЕОЛОГІЙ

1.1 Політична ідеологія: поняття, структура, сутність.

Слово ідеологія тісно пов'язане з Французькою революцією та є похідним від французького слова *idéologie*. Поняття ввів відомий філософ доби Дестют де Трасі як скорочену назву для того, що він називав своєю «наукою про ідеї», яку, за його твердженнями, він адаптував з епістемології філософів Джона Локка та Етьєна Бонно де Кондільяка, для яких усе людське знання було знанням ідей. Однак, насправді, він значно більше завдячував англійському філософу Френсісу Бекону, якого він шанував не менше, ніж попередні французькі філософи Просвітництва. Бекон стверджував, що наука за своєю природою не тільки розширяє область людських знань, її доля – покращувати життя людей на землі. За цим принципом *idéologie* Дестюта де Трасі різко відрізнялась від філософських вчень його колег, адже їх теорії та системи переважно були пояснювальними. Новостворена наука про ідею мала свою особливу місію, вона прагнула служити людям, навіть рятувати їх, позбавляючи їх розум упереджень і готуючи до верховенства сенсу. Керуючись даною високою метою, Дестют де Трасі та його однодумці, новоспечені спеціалісти ідеологи, створили спеціальну систему освіти, яка, на їхню думку, мала перетворити постреволюційну Францію на раціональне, помірковане, наукове суспільство. Створене ними вчення було засноване на палкій вірі в індивідуальну свободу з детально розробленою програмою державного планування. Протягом короткого часу, за Директорії (1795–1799), воно стало офіційною доктриною Французької Республіки. Наполеон Бонапарт спочатку підтримував роботу Дестюта де Трасі та його прихильників, проте згодом виступив проти них. Ба більше, у грудні 1812 року Наполеон поклав провину за військові поразки Франції на ідеологів. Хоча Дестют де Трасі мав намір використовувати ідеологію як сухий технічний термін, вона від самого початку набула виразного емоційного змісту. Прив'язаність філософа до новоствореного терміна, його прихильність до науки про ідеї, висока моральна цінність та мета якою він її наділяв різко контрастувала з позицією Наполеона Бонапарта. Пов'язавши назву *idéologie* з тим, що він вважав найогиднішими елементами революційної думки, він наділив це слово всіма своїми почуттями несхвалення та недовіри. З цього часу ідеологія мала виконувати подвійну роль терміна як схвального, так і образливого не тільки у французькій, а й у всіх інших мовах світу, на які його було перекладено або транслітеровано. Слово ідеологія не набуло широкої популярності у XIX столітті, однак чисельні історики називають це століття епохою ідеології, через те, що значна частина мислення цього періоду відрізнялась від думок попередніх століть, рисами які сьогодні назвали б ідеологічними. Попри нині широку популярність терміна, використання слова досі викликає деякі розбіжності. Ймовірно частина цієї суперечки виникає через розбіжності у визначенні слова "ідеологія". Проте можна виділити суворий і більш широкий підходи до його використання. Загалом ідеологія може означати будь-яку теорію, орієнтовану на дії, або спробу розглядати політику крізь призму системи ідей. У більш класичному сенсі ідеологія наближається до оригінального уявлення Дестюта де Трасі й може бути визначена за п'ятьма характеристиками наданими самим творцем даного терміна: - містить пояснювальну теорію про людський досвід і зовнішній світ; - пропонує програму соціальної й політичної організації в загальних і абстрактних термінах; - її реалізація передбачає неминучу боротьбу; - прагне не лише переконати, а й залучити вірних прихильників, вимагаючи відданості; - звертається до широкої публіки, та покладає особливу роль лідерства на інтелектуалів. Відповідно до наведених вище характеристик, ми можемо припустити, що ідеології не старші за саме слово. Їх утворення та розвиток тісно пов'язані з XIX-XX століттями, періоду, коли світські вірування все більше замінювали традиційну релігійну віру. Звісно, філософи минулого, такі як Ніколо Макіавеллі,

намагались створювати щось подібне, проте вони залишались занадто далеко від сучасного розуміння терміна. [30] Ідеологія за своєю суттю є політичним інструментом. Створена в часи невизначеності, покликана розв'язати проблеми новоутвореної Французької республіки, вона ознаменувала початок нової політичної доби. Політична ідеологія – сукупність переконань, ідей, цілей, думок які об'єднані в єдину схему, що свідомо або несвідомо змагається за надання планів дій у сфері формування державної політики з метою обґрунтування, пояснення, оскарження або зміни соціальних і політичних устроїв і процесів у політичній спільноті. Марксистичні сприймають політичну ідеологію негативно, сприймаючи її як викривлену свідомість, яка відображає експлуататорську матеріальну реальність, яку можна подолати через викриття, або як фіктивну розповідь, необхідну для підтримання соціального порядку. Не марксистичні загалом сприймають політичну ідеологію як, в чи іншій мірі, виправдане зло, та сприймають її наступним чином: - розглядають ідеологію як абстрактну, закриту й догматичну систему, яка значною мірою нечутлива до емпіричних доказів і накладається на суспільство; - розглядають ідеологію як сукупність емпірично виявлених ставлень до політичних питань, які можна досліджувати за допомогою поведінкових методів; - вважають ідеології незамінними картами культурних символів народів які їх використовують і політичних концептів, які є ключовим ресурсом для розуміння та формування соціально-політичного життя суспільства. [28]

1.2 Класифікація традиційних політичних ідеологій

Ми визначили, що поняття ідеологія з'явилося у часи активного розвитку даного феномену, під час занепаду релігійної віри та активного розвитку світської. Більшість традиційних політичних ідеологій беруть свій початок саме в цей період часу. Їх вплив на подальший розвиток світової історії складно переоцінити. Загалом найвпливовішими з них є: 1) Соціалізм Представляє соціально-економічну доктрину, що закликає до суспільної власності, контролю над майном та ресурсами на протиположності приватній. Згідно з соціалістичним поглядом, люди не живуть і не працюють в ізоляції, а співпрацюють одне з одним. Соціалісти сприймають вироблену людьми продукцію як загальне досягнення, суспільний продукт, відтак кожен має право на частину отриманого результату праці. Отже, суспільство загалом має володіти або принаймні контролювати майно для користі всіх своїх членів. Відповідно до цих переконань, соціалізм є природним ворогом капіталізму, який базується на приватній власності на засоби виробництва і дозволяє визначати розподіл товарів і послуг через індивідуальний вибір у вільному ринку. На протиположності даному твердженню, соціалісти стверджують про неминучість несправедливого розподілу багатства у капіталістичній системі, яка призведе до концентрації влади у руках небагатьох, невеликої соціальної групи. Соціалісти вважають, що ті хто перемагають у ринкових відносинах неминуче використають набуте багатство та владу, задля примноження наявних статків, а також домінуючої позиції у суспільстві. Завдяки багатству вони можуть обирати, де і як жити, а їхні вибори, у свою чергу, обмежують можливості бідних. У результаті такі терміни, як індивідуальна свобода і рівність можливостей, можуть мати сенс для капіталістів, але звучать порожньо для робітничого класу, який змушений виконувати волю капіталістів, щоб вижити. Справжня свобода і рівність, на думку соціалістів, вимагають суспільного контролю над державними ресурсами, які є основою, джерелом процвітання суспільства. Карл Маркс і Фрідріх Енгельс висловили цю думку у «Маніфесті комуністичної партії» (1848), проголосивши, що в соціалістичному суспільстві «умовою вільного розвитку кожного є вільний розвиток усіх». [33] 2) Лібералізм Політична доктрина, яка вважає захист і розширення свободи особистості центральною проблемою політики. Ліберали визнають важливість уряду, як основи захисту громадянських свобод, однак зазначають, що і сам уряд може представляти загрозу свободі. Як висловився американський революційний памфлетист Томас Пейн у своїй праці «Здоровий глузд» (1776), уряд у найкращому випадку є «необхідним злом». На

рівні з політичним керівництвом, ліберали визнають важливість існування законів, поліції, судів як інструменту забезпечення життя та свободи особистості. Проте вважають небезпечною їх примусову силу. Тому завдання полягає в тому, щоб створити систему, яка надає уряду необхідну владу для захисту індивідуальної свободи, але також перешкоджає зловживанню цією владою тими, хто керує. Ідеологія лібералізму походить від взаємопов'язаних рис західної культури. Це увага до індивідуальності, на відміну від акценту інших цивілізацій на статусі, кастах і традиціях. Протягом більшої частини історії, окремі індивіди піддавались гнобленню, впливу зовнішніх сил: кланів, племен, етнічних груп, королівств. Лібералізм став результатом еволюції західного суспільства, яка породила усвідомлення важливості людської індивідуальності, звільнення особистості від повного підкорення групі та ослаблення суворого контролю з боку звичаїв, законів і влади. Лібералізм символізує свободу індивіда від зовнішніх факторів. [32]

3) Консерватизм Доктрина яка проголошує цінність традиційних цінностей та практик, це перевага на користь історично успадкованого над абстрактним і ідеальним. Консерватори заявляють про перевагу над суспільством окремих індивідів, адже вірять у те, що воно представляє собою живий організм який складається з тісно пов'язаних між собою членів. Таким чином, консерватори підтримують інституції та практики, які еволюціонували поступово та є проявами безперервності й стабільності. В даній концепції функція уряду полягає у служінні існуючим способам життя, не керуванні ними. Відповідно, політичні актори мають протистояти спробам радикально змінити суспільство та політику. Це підозра до активізму уряду відрізняє консерватизм не лише від радикальних форм політичної думки, а й від лібералізму, який є модернізуючим, антитрадиційним рухом, спрямованим на виправлення зловживань соціальною та політичною владою в країні. У "Словнику диявола" (1906) американський письменник Амброз Бірс цинічно, але влучно визначив консерватора як «державного діяча, закоханого в існуючі пороки, на відміну від ліберала, який бажає замінити їх іншими». Попри прагнення зберегти традиційні цінності, консерватизм різко відрізняється від реакційного підходу, який прагне повернути застарілі та неефективні методи. Консерватизм часто відрізняють від лібералізму та радикалізму тим, що консерватори відкидають оптимістичний погляд на можливість морального вдосконалення людей через політичні та соціальні зміни. Через концепцію первородного гріха, консерватори-християни вважають, що люди від природи більше схильні до зла. Скептичні консерватори стверджують, що історія людства, за майже всіх політичних і соціальних умов, була насичена значною кількістю зла. Людська природа не є по суті доброю та привітною, в більшості люди не здатні діяти раціонально, так вважають консерватори. Натомість вони припускають, що людська поведінка часто мотивується пристрастями та бажаннями, які ведуть до егоїзму, анархії, ірраціональності та насильства. Саме для обмеження руйнівної природи людей, консерватори покладаються на традиційні політичні інститути та ідеї, які, на їхню думку, є перевіреними часом. Едмунд Берк казав, що людям потрібен «достатній контроль над їхніми пристрастями», а уряд повинен «стримувати й приборкувати» їх. Соціальні інститути, такі як сім'я, церква, століття, на Східну та Південно-Східну Європу. У XX столітті націоналізм набув популярності в Азії та Африці. Таким чином, XIX століття часто називають епохою націоналізму в Європі, тоді як XX століття стало періодом зростання і боротьби потужних національних рухів по всій Азії та Африці. У міжнародній політиці, націоналізм передбачає ідентифікацію держави з її народом, прагнення до захисту його інтересів та захисту від зовнішніх загроз. Нині загально визнаним стало правило, що кожна національність повинна створювати власну державу — свою державу, яка повинна охоплювати всіх представників цієї національності, хоча даний принцип є фактично нездійсненним. До появи національної свідомості, державні утворення та території не об'єднувались за національним принципом. Люди віддавали свою лояльність не національній державі, а іншим формам політичної організації: місто-державі, феодальному лену та його лорду,

династичній державі, релігійній групі чи секті. Національна держава, відносно нове явище в історії, адже формується ближче до сучасності, до того такий тип державного утворення вважався малоефективним або взагалі не розглядався. У перші п'ятнадцять століть нашої ери ідеалом була універсальна світова держава, а не лояльність до окремих політичних утворень. Римська імперія встановила приклад, який продовжив своє існування не лише в Священній Римській імперії середньовіччя, але й у концепції «*res publica christiana*» («християнської республіки» або спільноти) та її пізнішій секуляризованій формі об'єднаної світової цивілізації. [21] 5) Анархізм Політична доктрина, яка розглядає державу та уряд як непотрібне, ба навіть злякисне утворення. Анархізм виник у XX столітті на заході, звідки розповсюдився по світу. Мав неабиякий вплив на політичне життя України. Анархізм, анархіст і анархія — терміни, що походять від грецького кореня *anarchos*, який означає «без влади». Поняття, яке використовується як у схвальному, так і негативному значенні. У ранньому вживанні всі ці терміни мали переважно негативне значення. Наприклад, під час Англійської громадянської війни (1642–1651) радикальних рівноправців, які виступали за загальне виборче право для чоловіків, їхні опоненти називали «швейцаризуючими анархістами». Жак-П'єр Бріссо, лідер поміркованої фракції в парламенті, під час Французької революції звинувачував своїх суперників у розпалюванні анархії, та називав їх *Enragés* (скажені). Цитата: «Закони, що не виконуються, влада без сили й без поваги, злочини, що залишаються безкарними, напади на власність, порушення безпеки особи, моральне розтління народу, відсутність конституції, уряду та правосуддя — ось риси анархії». Дана цитата якнайкраще передає ставлення противників анархізму до даної ідеології. Хоча анархісти частково погоджуються з критикою руху, однак виступають проти влади, заперечують закони створені людьми для регулювання соціальних відносин, вважають приватну власність проявом тиранії, а злочинність продуктом влади та власності. Однак вони стверджують, що їхнє заперечення конституцій і урядів веде не до «відсутності правосуддя», а до справжньої справедливості, закладеної в природній соціальності людей. Анархісти переконані – у «по справжньому» вільному суспільстві, людина схильна жити за давніми природними законами, заснованими на принципах взаємодопомоги. Першою людиною, яка свідомо назвала себе анархістом, був французький політичний письменник і піонер соціалізму П'єр-Жозеф Прудон. У своїй, відверто суперечливій, праці «Що таке власність?» (*Qu'est-ce que la propriété?*, 1840) стверджував, що закони, за якими живе суспільство, виникають від природи, та не мають нічого спільного з авторитетом. [29] 6) Комунізм Політична та економічна доктрина, націлена на нівелювання приватної власності та ринкової економіки на суспільну власність, взяти під контроль виробництво, видобуток природних ресурсів. Таким чином, комунізм є формою соціалізму — вищою та більш розвинутою формою, за твердженням його прихильників. Точна різниця між комунізмом і соціалізмом була предметом тривалих дискусій, однак вона здебільшого базується на прихильності комуністів до революційного соціалізму Карла Маркса. Термін «комунізм» не використовувався до 1840-х років. Проте походить від латинського «*communis*», що означає «спільний» або «загальний». Подібні суспільні ідеї з'явилися ще у IV столітті до нашої ери. У своїй праці "Республіка" Платон описав ідеальну державу, де школа повинні вживлювати цінність самодисципліни, для тих хто не зміг засвоїти урок, дисципліну має забезпечити уряд. Консерватори вірять, що без цих стримуючих інституцій не може бути ні етичної поведінки, ні відповідального використання свободи. [31] 4) Націоналізм Ідеологія заснована на вірі в те, що відданість вищій меті є важливішою за особисті потреби та групові інтереси. Протягом історії люди завжди відчували прив'язаність до рідної землі, традицій своїх предків і місцевих владних структур. Однак лише наприкінці XVIII століття націоналізм став загально визнаним почуттям, яке почало формувати публічне та приватне життя, і одним із визначальних чинників сучасної історії. Деякі вчені помилково оцінюють націоналізм як давнє явище, яке виражалось

через всю людську історію. Попри свій динамічний всеохоплюючий характер, націоналізм є сучасним явищем. Першими проявами націоналізму можна вважати Американську та французьку революцію, події які охарактеризували дане явище. Після проникнення в нові країни Латинської Америки на початку XIX століття він поширився на Центральну Європу, а згодом, ближче до середини правлячий клас "охоронців" присвячує себе служінню інтересам всієї спільноти. Філософ стверджував. Що приватна власність невідворотно розбещує її власників, розвиваючи егоїзм, тому суспільство повинно жити як, свого роду, велика сім'я, спільно володіти не лише майном, а й подружжям та дітьми. Роль охоронців, прогнозовано, повинні зайняти виключно достойні. [34] 7) Фашизм Політична ідеологія яка довго домінувала у багатьох частинах світу, в тому числі у Центральній, Західній та Східній Європі з 1919 по 1945 роки. Перший європейський фашистський лідер, Беніто Муссоліні, назвав свою партію, використовуючи латинське слово *fascis*, яке відносилось до пучка прутів (зазвичай із сокирою) — символу каральної влади в Стародавньому Римі. Фашистські рухи відрізняються один від одного, проте мають спільну основу, в яку обов'язково входить екстремальний мілітаристський націоналізм, зневага до виборчої демократії та політичного і культурного лібералізму, віра у природну соціальну ієрархію та правління еліт, прагнення створити *Volksgemeinschaft* (нім. "народну спільноту") у якій інтереси індивіда підкорювалися б благу нації. У 1945 році, після завершення Другої світової війни, фашистські партії в Європі було розпущено, а в країнах сил Осі (Німеччина, Італія) були заборонені на законодавчому рівні. Хоча деякі європейські "неофашистські" групи, особливо в Італії та Франції, здобули значну популярність, жодна з них не досягла впливу, який мали великі фашистські партії міжвоєнного періоду. Історики та політологи доволі сильно розходяться в думках щодо природи фашизму. Деякі вчені, наприклад, вважають його соціально радикальним рухом з ідеологічними зв'язками із якобінцями Французької революції, тоді як інші бачать у ньому крайню форму консерватизму, натхненну реакцією XIX століття на ідеали Просвітництва. Фашизм прийнято вважати ірраціональним, проте дехто схильний вважати його раціональним з огляду на вдоволення матеріальних інтересів тих, хто його підтримував. Аналогічно, деякі намагаються пояснити фашистські демонології як прояв ірраціонального спрямованого гніву та розчарування, тоді як інші підкреслюють раціональні способи, якими ці демонології використовувалися для підтримки професійних або класових переваг. Дехто вважає фашизм виразом страху перед комуністичною революцією, перед лівоцентристами у той час як інші наголошують на прагненні ідеології до створення «культури регенерації» та «нової людини». Загалом ідеології в багатьох аспектах замінили релігії, а також стали важливим елементом залучення людей до політичного життя суспільства. Релігійна теорія реальності будується в термінах божественного порядку й рідко, як у випадку ідеолога, зосереджується лише на цьому світі. Релігія може представляти бачення справедливого суспільства, але їй важко мати практичну політичну програму. На відміну від релігії, основний акцент якої робиться на вірі та поклонінні, спасінні та очищенні духу, ідеологія звертається до групи, нації, класу, людей яких об'єднують спільні прагнення та проблеми. Деякі релігії визнають свою залежність від одкровення, тоді як ідеологія завжди вірить, хай навіть помилково, що вона живе виключно розумом.

1.3 Політичні ідеології в історичному дискурсі

Хоча ідеологія та ідеології не старіше одне від одного, з'явилися та розвивалися в однаковий історичний період. Було б не правильно запевняти, що філософи минуло не намагались втілити щось подібне у життя до Французької революції. Італійський політичний філософ Нікколо Макіавеллі був одним із найгостріших критиків Савонароли, але також, як і він, був провісником сучасних ідеологів. Історики, які описують його лише як амораліста, не враховують того, що Макіавеллі був людиною з ідеалом — республіканським ідеалом. Це також визнав Жан-Жак Руссо, назвавши працю «Князь» (1513 року) посібником для республіканців. Макіавеллі мріяв побачити відродження Італії у вигляді республіки, він визначив, що цього можна досягти шляхом революції, яка зможе відтіснити, знищити ворогів. Макіавеллі був першим, хто пов'язав ідеологію з терором, але він був занадто великим політичним науковцем, щоб виконувати роль ідеолога. Англія відіграла важливу роль у становленні ідеології. Хоча тоді не існувало повноцінних ідеологій у суворому розумінні цього терміну, політична теорія, як і сама політика, почала набувати певних ідеологічних рис. Радикальні революційні рухи XVII століття потребували теорій, які могли виправдати деякі відверто радикальні дії, що вони здійснювали. «Два трактати про правління» Джона Локка (1690) є видатним прикладом літератури, написаної для захисту прав особистості від абсолютизму. Саме розвиток абстрактної теорії у XVII столітті, тенденція до обговорення політики з точки зору принципів, стало початком формування політичної ідеології. У політичних розмовах це супроводжувалося дедалі частішим використанням таких понять, як право і свобода — ідеалів, за допомогою яких оцінювали реальну політику. Нині поняття «ідеологія», в сучасному розумінні, має ті самі ідеї вкладені в нього Дестютом де Трасом, однак слід звернути увагу на особливе значення яким його наділяли гегелівські філософи, які використовують його у пейоратизованому значенні. Ідеологія тут стає словом для того, що ці філософи також називають «хибною свідомістю». Георг Вільгельм Фрідріх Гегель стверджував, що люди є інструментами історії; вони виконують ролі, які їм призначають сили, що залишаються для них незрозумілими; сенс історії прихований від них. Відповідно, лише філософ міг зрозуміти речі такими, якими вони є. Даний підхід прийнято критикувати за намагання створити статус-кво, свого роду ідеологію для філософів, завданням якої є виведення останніх на вищу сходинку ієрархії. Зрештою, якщо прийняти гегелівський задум тлумачення реальності, то який сенс намагатися змінити політичне та соціальне становище, якщо люди є лише ширмами. Цю критику підхопив Карл Маркс, і це аргумент, який він розвинув у «Німецькій ідеології» (написаній 1845–46, опублікованій 1932) та інших ранніх працях. У цьому сенсі ідеологія — це набір переконань, якими люди обманюють себе; це теорія, яка висловлює те, що їм нав'язують думати, на відміну від істини; це хибна свідомість. Вплив ідеології на масову свідомість, зацікавив політичних діячів XX століття, які почали активно використовувати їх задля об'єднання націй. Її вплив повільний, проте надзвичайно довгостроковий. Важливість ідеологічної підготовки нових поколінь складно переоцінити, молодим людям потрібен початковий стимул до розвитку, ідеологія здатна надати його. Зрештою, якщо ви не використовуєте ідеологію, це не значить, що хтось її не використає з власних мотивів. Людство стало свідком руйнівної сили, жаху на який здатна ця наука в неправильних руках. Перша світова війна багато в чому була новим явищем. Ті, хто пережив її, сприймали війну на ранніх етапах як національну війну традиційного типу, і тому спочатку не очікували, що вона набуде глибоко тривожної форми. На початку кожен учасник вважав, що воює за батьківщину та короля, а війна є справедливою, виправданою. Але вже до 1916 року союзників закликали мислити про свої зусилля як про війну, яка має «зробити світ безпечним для демократії», тоді як німців, зі свого боку, спонукали уявляти війну як боротьбу «культури» проти «варварства». Колосальні втрати з якими зіткнулись всі сторони війни, вимагали негайного ідеологічного втручання, адже воля до боротьби у солдатів

в пекельних полях незмінно падала. Їх можна зрозуміти, віра з якою вони увірвались у війну розсипалась в полях Західного фронту, де генерали намагались досягнути певних «цілей» будь якою ціною. Чи були такі «воєнні цілі» справжніми основними завданнями урядів — це інше питання; важливо те, що, оскільки дедалі більше відчувалася потреба в обґрунтуванні війни, це обґрунтування набуло ідеологічної форми. Перша світова війна сильно змінилась від свого початку 1914 до завершення 1918, саме уявлення про війну змінилось докорінно. Це стало ще очевиднішим після Російської революції 1917 року, коли більшовики підписали жорсткі мирні умови з Німеччиною з причин, які були не лише практичними, а й ідеологічними — тобто для збереження та просування комунізму. Сполучені Штати Америки, під керівництвом Вудро Вільсона, долучились до війни на боці Союзників під ідеологічним значенням, а саме – забезпечення миру, збереження демократичних принципів. Зростання комунізму явно позначило відповідне зростання ролі ідеології в міжнародних відносинах. Фашизм сприяв прискоренню цього процесу. Громадянська війна в Іспанії 1930-х років стала майже чітким протистоянням між ідеологіями лівих і правих (хоча й не повністю, через неоднозначні відносини між комунізмом та анархізмом). Ступінь впливу ідеології на Другу світову війну може піддаватись критиці, проте саме німці створили на згарищі ідеологію, головна ціль якої була проста та зрозуміла – помста. Проте заперечувати деяку схожість війни 1914 та 1939 років недоцільно, в обох випадках Велика Британія та її союзники зрештою об'єднувались проти реальної, а не ідеологічної загрози. Президент Франклін Д. Рузвельт, будучи підозрілим до британського та французького імперіалізму й прагнучи сприяти прогресивному ідеологічному баченню, критично ставився до політики прем'єр-міністра Вінстона Черчилля, був ворожим до Шарля де Голля, але несподівано терпимим до Йосипа Сталіна. Ідеалістичні воєнні цілі змогли об'єднати ситуаційних союзників задля спільної мети, проте спільного ідеологічного бачення світу вони не мали. На відміну від розвиненої ідеології Третього Рейху та Радянського союзу, Сполучені Штати зайняли скоріше антикомуністичну та антинацистську позицію. На відміну від більшості Союзників, Німеччина мала розвинену, жорстоку ідеологію відому як «Нацизм». Нацизм, або націонал-соціалізм, — тоталітарний рух, очолюваний Адольфом Гітлером як лідером Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини (1920–1945). Ідеологія нацизму, заснована на міфах та вірі у виключність німецького народу, яка, за задумом, дозволяє возвеличитись над правилами та законами. Корінням нацизм тягнеться до пруської мілітарної культури. Ідеологія нацизму формувалася під впливом переконань Гітлера у расовій перевазі німців і небезпеці комунізму. Вона відкидала лібералізм, демократію, верховенство права та права людини, натомість підкреслюючи підпорядкування індивіда державі та необхідність суворого послуху лідерам. Нацизм наголошував на нерівності між особистостями та «расами» та на праві сильних керувати слабкими. З точки зору політики, нацизм підтримував переозброєння та воз'єднання Німецьких територій, не тільки втрачених у результаті поразки в Першій світовій війні, а й будь-яких територій оголошений німецькими політичною елітою. Хоча Німеччина була ідеологічно сильним супротивником, з розвиненою системою пропаганди, перше загально визнане ідеологічне протистояння почалось незадовго після її падіння. Подія, яку прийнято називати Холодною війною, докорінно змінила характер конфліктів. І якщо комунізм явно був ідеологією, то «некомунізм» або навіть «антикомунізм» Заходу був негативно ідеологічним. Протистояти одній ідеології не обов'язково означало дотримуватися іншої, хоча значна частина думок на Заході вважала, що вільний світ потребує чіткої ідеології, щоб успішно протистояти протилежній ідеології. Ідеологічну наповненість війн правильніше виразити через різницю в ступені, деякі війни більш наповнені ідеологічним підтекстом ніж інші. Однак на сьогодні, межі між ідеологічною війною та неідеологічною досить тонкі. Релігійні війни минулого є дещо схожими на ці два типи. Християнські хрестові походи проти турків і війни між католиками та протестантами в ранньомодерній Європі

мають багато спільного з ідеологічними конфліктами ХХ століття. Релігійні війни часто є громадянськими, як це видно на прикладі конфліктів між індуїстами та мусульманами в Індії. Характерною рисою сучасних ідеологічних протистоянь, є майже повна відсутність релігійного компоненту, натомість люди захищають ідеї, ідеали, принципи власного життя. Саме потреба у захисті цих принципів, диктувала необхідність еволюції ідеологій.

РОЗДІЛ 2 Нетрадиційні політичні ідеології в контексті світової практики

2.1 Формування нетрадиційних ідеологій як відповідь на виклики сучасного світу

Зазначимо, що традиційні політичні ідеології виникли з потреби глибокого розвитку суспільства. Вони створені задля об'єднання різних індивідів під спільним знаменником. Ідеології показали себе як цінний, нині один з найважливіших, елемент державної політики, адже держави еволюціонували теж. Проте сил держав іноді замало, бюрократичні механізми сильно сповільнюють процес прийняття рішень, а проблеми, які вони повинні вирішувати, можуть залишатись невирішеними роками. Громадяни, як джерело влади в демократичних країнах яких наразі більшість на планеті, мають право та повинні впливати на політичні еліти. Державний апарат, який за своєю суттю репрезентує саме суспільство, іноді не встигає за змінами настроїв у суспільстві. Попри те, що деякі суспільні настрої просуває невелика група керованих власними інтересами, іноді зовнішнім впливом, та такі рухи зазвичай не варті уваги або повинні бути досліджені відповідними структурами, деякі з них не просто мають рацію, а з часом еволюціонують у дещо більше, ніж просто невелике об'єднання однодумців. Нетрадиційні ідеології сформувались від потреби в зміні, адаптації наявних соціальних принципів до реалій сьогодення. Такі ідеології засновані на традиційних практиках лібералізму, консерватизму, соціалізму чи націоналізму, черпають основні ідеї та принципи. Вони виражають прагнення радикальної зміни існуючих політичних порядків. За своєю природою, нетрадиційні політичні ідеології мають більш вузьке призначення, часто об'єднуючи певний прошарок суспільства. Найпопулярнішими нетрадиційними політичними ідеологіями прийнято вважати: 1) Фемінізм Основним принципом руху була боротьба за права жінок та скасування рабства. Досягнувши початкових цілей, феміністки «першої хвилі» почали розширювати коло проблем з якими їх рух націлений боротися. Невдоволені застарілими соціальними нормами та туманними перспективами схожого, якщо не гіршого життя для власних доньок, освічені жінки розпочали «другу хвилю» феміністичного руху у 1960-1970 роках. Кричуща гендерна нерівність та війна у В'єтнамі, зробили цей рух надзвичайно популярним. Голоси протестуючих змогли привернути увагу найвищих ешелонів влади Сполучених Штатів Америки. У 1961 році президент Джон Ф. Кеннеді створив Президентську комісію зі статусу жінок, та призначив керівником Елеонору Рузвельт. Протестувальники змогли вивести питання про рівність на порядок денний. У своєму звіті, виданому в 1963 році, комісія твердо підтримувала ядерну сім'ю та підготовку жінок до материнства. Водночас вона задокументувала загальнонаціональні проблеми дискримінації в працевлаштуванні, нерівної оплати праці, правової нерівності та недостатньої підтримки працюючих жінок, які потребували виправлення через законодавчі гарантії рівної оплати за рівну працю, рівних можливостей працевлаштування та розширених послуг з догляду за дітьми. Вже у 1963 році був виданий Закон про рівну оплату праці, покликаний гарантувати це право. У 1964 році були прийняті поправки до Закону про громадянство, які забороняли дискримінацію роботодавцям. Деякі вважали ці заходи недостатніми в країні, де оголошення про вакансії все ще розділяли за статтю, державні закони обмежували доступ жінок до контрацептивів, а випадки зґвалтувань і домашнього насильства залишалися прихованими. Феміністичний рух виявився настільки успішним, що вкінці 1960-х років ХХ століття громадянські права та рух захисту прав жінок стали нероздільними у масовій свідомості. Друга хвиля фемінізму, так само як і перша, була організована освіченими білими жінками, які боролись з власними проблемами обстоюючи власні права. Рух за права жінок зміг змінити відношення на роботі, та висвітлив проблему статевої дискримінації серед білих. Проте жінки інших соціальних класів та рас залишилися майже без уваги. Білі феміністки визначали гендер як головне джерело їхньої ізоляції від повної участі в американському суспільстві; чорношкірі жінки змушені були стикатися з переплетенням расизму та сексизму і знаходити способи змусити чорних чоловіків замислитись над гендерними питаннями, а білих жінок – над расовими. Білі феміністки закликали до об'єднання жінок як класу або касты, поєднану

спільною проблемою утиску базованому на статі. Проте афро американські жінки не сприймали білих жінок як союзників, для них вони були частиною системи пригноблення, на рівні з білими чоловіками. "Наскільки актуальними є істини, досвід, відкриття білих жінок для чорношкірих жінок?"—запитувала Тоні Кейд Бамбара у своїй антології "Чорна жінка" (1970). "Я не впевнена, що наші пріоритети однакові, що наші проблеми та методи збігаються." Чорношкірі феміністки були переконані – білі жінки нездатні зрозуміти їх проблеми, тож і ставились до них з відповідним скептицизмом. Афро-американські жінки переконували, бути чорною жінкою – далеко не те саме, що бути чорним чоловіком, тож були готові до пошуку спільних ідей з білими феміністками. У 1973 року у Нью-Йорку під час першої конференції Національної організації чорношкірих феміністок, учасниці визначили перелік цілей які збігались з цілями білих феміністок. Дитячі садки, аборти, декретні відпустки, боротьба з насильством – були критично важливими і для всіх жінок. Виходячи з цього, афро-американські та білі жінки змогли побудувати ефективні робочі відносини. Досягнення другої хвилі фемінізму, набутий впливовий статус у політиці, розвиток інформаційних можливостей наприкінці ХХ століття, що сприяло популяризації феміністичного руху серед різних верств населення, дозволили здійснитись третій хвилі фемінізму. Більшість учасників третьої хвилі, фактично були дітьми учасників другої. Third Wave Direct Action Corporation (організована в 1992 році) перетворилася в 1997 році на Third Wave Foundation, яка присвячена підтримці «груп і окремих осіб, що працюють над досягненням гендерної, расової, економічної та соціальної справедливості», обидві були засновані, зокрема, Ребеккою Вокер, дочкою письменниці та учасниці другої хвилі Аліс Вокер. Авторки "Manifesta: Young Women, Feminism, and the Future" (2000) Дженніфер Баумгарднер і Емі Річардс, які народились у 1970-х роках ХХ століття у родинах учасників другої хвилі, ставили під сумнів сексуальний поділ праці, та наголошували на важливості виховання дівчат самосвідомими та незалежними жінками. Авторки, як і подібні до них виростили на історіях жіночого успіху, в очікуванні майбутніх звершень які, як вони зрозуміли, були під загрозою расизму, сексизму та класизму. Вони обрали боротися з такими перешкодами, інвертуючи сексистські, расистські та класистські символи, протидіючи патріархату іронією, відповідаючи на насильство історіями виживання та борючись із подальшим виключенням через локальний активізм і радикальну демократію. Загалом, замість того щоб ставати частиною системи, та намагатись змінювати її зсередини, вони обрали менш ефективний шлях почергового саботування та відновлення існуючої. Під впливом постмодерністського руху в академічних колах феміністки третьої хвилі прагнули переосмислити і переозначити ідеї, слова та медіа, які передавали уявлення про жіночність, гендер, красу, сексуальність, фемінність і маскуліність. Вони намагались змінити сприйняття гендеру як поняття, змінити поняття чоловічих та жіночих характеристик, на концепцію «гендерного континууму». За задумом, кожен індивід повинен розглядатись як такий, що виражає чи пригнічує спектр рис який належить іншому гендеру. Для феміністок третьої хвилі «сексуальна свобода», яка була однією з головних цілей другої хвилі, розширилася до процесу усвідомлення того, як суспільство сформувало вашу гендерну ідентичність і сексуальність, і до створення можливості вільно виражати свою автентичну гендерну ідентичність. Феміністки другої хвилі змогли просунути та закріпити свій вплив на інституційному рівні, тож третя хвиля зрештою успадкувала їх вплив та владу. Крім владних інституцій, феміністки третьої хвилі отримали програми залучення жінок в університетах, розвинені давні феміністичні організації, видавниці платформи та наукові журнали. Слід зазначити, що все крім інституційної влади зрештою виявилось непотрібним феміністкам третьої хвилі. У висловленні своїх занепокоєнь феміністки третьої хвилі активно підривали, переймали та переосмислювали, на перший погляд, сексистські образи та символи. Це було очевидним у подвійних значеннях та іронії мови, яку вони часто використовували для самовираження. Сленг, який раніше мав принизливий характер, став гордим і зухвалим ярликом. Через свої неоднозначні дії, щодо безумовно правильної мети, феміністки третьої хвилі зіткнулись з нищівною критикою. Через це деякі автори шукали підтримки у

феміністичних колах, проте оголошували себе «постфеміністками» стверджуючи, що рух перестав приносити користь. У той же час, феміністки попередніх хвиль звинувачували учасників третьої хвилі у нерішучості, вказуючи на проблеми які залишались попри їх дії. До початку 2000-х, як стверджували деякі автори, третя хвиля зійшла нанівець. Сексуальна поведінка, популяризована учасниками третьої хвилі, була розкритикована, адже чи справді відкритий одяг та аматорський танець на пілоні є справжнім визволенням від гендерної нерівності. Як і в будь-якому іншому соціальному чи політичному русі, розколи та розбіжності були притаманні кожній хвилі фемінізму. Третя хвиля, в ступені майже немислимому для учасниць першої та другої хвиль, була плюралістичною та багатогранною, включаючи людей із різноманітними гендерними, етнічними, класовими ідентичностями, досвідом і інтересами. Як така, її найбільшу силу, багатоголосість, деякі критикували як її найбільшу слабкість. На свій захист представники третьої хвилі фемінізму запевняли, що створення загальної програми чи філософії, не є їх пріоритетом, ба навіть не бажаним розвитком подій. Згодом у 2012 році, хоча ця дата піддається критиці, почалась четверта хвиля фемінізму. Нова хвиля націлена боротись з такими явищами як культура зґвалтування, сексуальне домагання, бодішеймінг та інших. Соціальні мережі стали ключовим компонентом проведення протестів четвертою хвилею. Поштовхом до створення нової хвилі фемінізму стала подія в Індії, у грудні 2012 молоду жінку зґвалтувала група чоловіків, нажаль жертва померла незадовго після жорстокого злочину. Неадекватні дії руху «Gamergate» на форумі 4chan, які були своєрідним проявом руху за права чоловіків, підбурили протестні настрої. Учасники руху Gamergate запевняли, що мають на меті виключно просування етики в ігровій журналістиці, проте проводили компанію відвертих переслідувань. Замість раціональної крити та дискусій, вони погрожували розпорою та зґвалтуванням жінкам які виступали проти сексуалізації у відеоіграх. Перемога Дональда Трампа на виборах в Сполучених штатах у 2016 році, збільшила протестні рухи. Наступного дня після виборів, у соціальній мережі Facebook відбулись заклики до організацію масових протестів, через низку різких, відверто зневажливих заяв Трампа щодо жінок.

Ця пропозиція швидко набула розголосу і стала закликком до соціальних змін, особливо щодо гендерної рівності. Цей захід, відомий як Жіночий Марш, переріс у демонстрації по всій території США і у світі. Протести відбулися 21 січня 2017 року, наступного дня після інавгурації Трампа, і зібрали близько 4,6 мільйона людей лише у США, що, ймовірно, зробило цей марш найбільшою одноденною демонстрацією в історії країни. Започаткований у 2006 році рух підтримки жертв сексуального насильства «Me too» був ще більш значущим. У 2017 році компанія руху набула підвищеної популярності, коли на загал були виставлені факти систематичних, багаторічних домагань та гвалтувань кіномагнатом Гарві Вайнштейном у власній кіностудії. Тоді соціальні мережі вибухнули незліченною кількістю історій, правдивих та вигаданих, написаних жертвами сексуального насилля та домагання по всьому світу, під хештегом «MeToo». Протягом наступних років, рух розрісся, набув впливу, та став невід'ємною частиною ідеологічної боротьби фемінізму. Отже, хоча фемінізм створювався з потреби в боротьбі за жіночі права, захисту від домагань та сексуального насилля, з часом рух мутував у нову ідеологію. Нині, учасники руху, використовуючи політичну владу та базуючись на правильних ідеях, намагаються просунути власні інтереси, змінити суспільство згідно новим часто неефективним ідеям. Ідеологія фемінізму виражає правильні ідеї, однак як і всі ідеології, без належного контролю з часом вона стала інструментом в руках спраглих до влади індивідів з сумнівними здібностями. [25] 2) Woke Ідеологія «woke» виникла у ХХІ столітті в Сполучених Штатах, як зазначають її прихильники, головна мета руху – захист прав темношкірих, підтримки всіх кого вважають пригнобленими (за статевою ознакою чи за сексуальною орієнтацією). Багато інтелектуалів, не залежно від їх політичної орієнтації (ліві, праві), включно з президентом США Бараком Обамою критикують, ба навіть засуджують ідеологію woke яка набула загрозливо великої популярності в університетах.

У США культура «woke» переважно спрямована на захист темношкірих людей і тісно пов'язана з рухом Black Lives Matter, тоді як у Європі її здебільшого підтримують ЛГБТ-лобі. Для розуміння ідеології woke, потрібно розглянути поняття дискримінації, що саме учасники руху вкладають у це поняття. Міжнародна неурядова організація Amnesty International, пропонує визначити дискримінацію як – несправедливе ставлення, засноване на необґрунтованій основі. Тобто, для того щоб дія вважалась дискримінаційною, варто провести судження на основі раси, релігії, етнічного походження, сексуальної орієнтації, статі, мови, національності, віку. Хоча це твердження має в собі раціональну думку, все ж його використання викликає безліч проблем, пов'язаних з традиціями та загальноприйнятими соціальними нормами. Ці твердження часто використовують для власної вигоди, наприклад – в Сполучених Штатах Америки різко знизився ступінь ефективності державного апарату та багатьох компаній, через визнання політики «найефективніших кадрів» дискримінаційною. Результати запровадження квот, направлених на залучення різного роду осіб з нетрадиційним баченням світу, замість фахових професіоналів, можна спостерігати прямо зараз. Від падіння брендів, економічного занепаду колись успішних компаній до жахливої пожежі в Лос-Анджелесі. Одним із найвідоміших прикладів культури «woke» стали протести 2017 року в Коледжі Евергрін (The Evergreen State College) на північному заході США. Попри запроваджені ректором Джорджем Самнером Бріджес у 2015 році план боротьби з расизмом, націлений на забезпечення рівності в університеті, з'явилися незадоволені, які стверджували про наявність «системного расизму», тобто соціальної дискримінаційної організації яку кожна біла людина несвідомо підтримує, попри відсутність чітких проявів расизму в університеті. Студенти та деякі викладачі звинуватили професора біології Бретта Вайнштейна у расизмі, однак останній намагався заперечити їх заяви, проте президент факультету відкинув його слова, та наголосив на тому, що професору немає виправдання. Природне бажання Вайнштейна захиститись, було зустрінуте холодно, на прохання про надання доказів його расистських дій, протестуючі заявили, що сам факт вимагання доказів робить викладача винним. Ситуація загострилася коли у 2017 році група студентів захопила контроль, заважаючи викладачам проводити заняття та контролюючи входи й виходи з кампусу, озброївшись бейсбольними битами. Університет довелося закрити на два дні з міркувань безпеки. Бретт Вайнштейн був змушений звільнитися, але отримав компенсацію в розмірі 500 тисяч доларів. Окрім поняття системного расизму, прихильники ідеології «woke» створили цілу низку концепцій, які базуються на парадоксах чи перебільшеннях, додаючи їм наукового звучання. Активісти стверджують, що сам факт їх належності до груп, які вважаються дискримінованими, автоматично робить їх жертвами дискримінації. Відповідно, хтось, хто не належить до цих категорій, зазвичай білий чоловік європейської раси, отримує незаслужені привілеї, так звані «білі привілеї». Сам факт його існування робить його винним. Відповідно, можна з впевненістю вважати, що сам розум у контексті даної ідеології є загрозою, оскільки він ставить під сумнів вразливі меншини. Прихильники даної ідеології, в намаганнях стерилізувати суспільний простір від «тригерів» створили спеціальні «безпечні простори» - місця в університетах чи компаніях, де заборонена крити маргіналізованих груп, та вимагають оголошення про використання вразливого контенту, який може засмутити певні групи так звані «попередження про тригери». Ці дії буквально підривають принципи свободи слова та думки зсередини. Ці заходи покликані захистити найбільш вразливих від мікроагресій, які, за визначенням Wikipedia, є «звичайними словесними, поведінковими або екологічними проявами, що передають ворожі, принизливі або негативні ставлення до маргіналізованих груп». Навіть звичайні жести можуть бути сприйняті як «ознаки домінування», що призводить до масового невдоволення. Прихильники руху створили та використовують такі поняття як: «фетфобія», «ісламофобія», «гомофобія», «трансфобія» - терміни, які не використовують в прямому їх значенні, страху перед цими людьми, а для дискредитації особи чи групи осіб думка яких не збігається з ідеологією woke. Учасники руху не намагаються створити глибокі, конструктивні дискусії на важливі теми, надаючи перевагу примітивній тактиці

«замикання» свідомості. Відповідно, терміни наведені вище не використовуються для ведення дискусії, а застосовуються як свого роду зброя проти опонентів. Закони, створені для боротьби з дискримінацією в тому числі і ті, що були лобійовані феміністичним рухом, стали ціллю послідовників woke ідеології. Випадки, коли закони використовуються для нападу на ідеологічних супротивників, почали зростати на стільки, що самі ЛГБТ спільноти були змушені визнати існування проблеми. Часто woke активісти використовують наявні проблеми законодавства, задля збагачення та боротьби з опонентами замість дискусій. Таким чином, почуття людини з уразливої групи стали критерієм для визначення, чи відбулося правопорушення. Іншими словами, індивідуальна суб'єктивність замінила об'єктивність закону у вирішенні питань наклепу. Як наслідок, гомофобія більше не стосується лише дій, спрямованих проти гомосексуалів, що закон цілком справедливо засуджує, але також будь-якої критики на їхню адресу, яка тепер заборонена, якщо вона може бути сприйнята як образлива. Система, яку намагаються вибудувати woke ідеологи, не передбачає критики, виключно догоджання всім тим хто заявляє про дискримінацію. Попри стійкість правової системи, вона здатна давати збою, чим і користуються дані персонажі. Найцікавішим є факт того, що ця ідеологія укріпилась в місцях які за своєю природою не є придатним для неї – університетах, установах, які мають розвивати критичне мислення та навчати конструктивним діалогам. [22]

2.2 Характеристика нетрадиційних ідеологій на прикладі США

Сучасний політичний ландшафт США вирізняється надзвичайною складністю та багатогранністю. Поряд із класичними ідеологіями — лібералізмом, консерватизмом, соціалізмом — дедалі активнішу роль відіграють нетрадиційні ідеології. Їх виникнення та поширення зумовлені низкою факторів: технологічною революцією, кризою класичної партійної системи, активізацією громадянського суспільства, а також соціокультурними конфліктами, які виникають унаслідок різних трактувань прав, свобод і справедливості.

Нетрадиційні ідеології у США — це не лише протест проти усталеного порядку, а й спроба знайти нові моделі політичного, економічного та соціального співжиття. Їхній вплив на формування політичного дискурсу та публічної думки зростає, що змушує політичні еліти враховувати нові запити суспільства.

Нетрадиційні ідеології — це політичні концепції та рухи, які або відхиляються від традиційної праволівної дихотомії, або поєднують елементи кількох класичних ідеологій. Часто вони зосереджені на певній проблемі (екологія, цифрові права, гендерна рівність), на відміну від всеосяжних світоглядних систем. У США такі ідеології мають переважно постматеріалістичний характер — вони акцентують на правах меншин, захисті навколишнього середовища, інклюзивності, культурному плюралізмі.

До найвідоміших нетрадиційних ідеологій у США належать:

- прогресивізм нового типу;
- радикальний фемінізм;
- екосоціалізм;
- цифровий анархізм;
- лібертаріанство;
- рух за репарації афроамериканцям;
- трансгуманізм.
- Прогресивізм у США існував ще з початку ХХ століття, проте в нову епоху він зазнав суттєвих змін. Сучасний прогресивізм ставить у центр уваги соціальну справедливість, гендерну рівність, перерозподіл ресурсів, а також глибоку реформу правоохоронної та судової системи. Представники цього напрямку підтримують

універсальну систему охорони здоров'я, безкоштовну вищу освіту, Green New Deal та податкову реформу на користь середнього класу.

- Політичними рупорами прогресивізму є члени Демократичної партії, як-от Александрія Окасіо-Кортес, Берні Сандерс, Рашида Тлайб, Ілхан Омар. Хоча вони формально не створюють окремої партії, їхня діяльність викликає як палку підтримку, так і спротив всередині власної політичної сили.
- Лібертаріанство в США поєднує економічний консерватизм (мінімальна держава, вільний ринок) із соціальним лібералізмом (особисті свободи, право на зброю, легалізація марихуани, свобода слова без цензури). Хоча ця ідеологія частково перетинається з класичним лібералізмом, її радикалізм щодо втручання держави в життя громадян дозволяє вважати її окремою нетрадиційною течією.
- Лібертаріанська партія США — третя за чисельністю партія країни, проте її кандидати досі не набирали суттєвих голосів на президентських виборах. Попри це, ідеї лібертаріанства дедалі більше проникають у публічний дискурс, особливо серед молоді та підприємців.
- У США також поширені нетрадиційні ідеології, пов'язані з кіберпростором: цифровий анархізм, хактивізм, криптоанархізм. Вони ставлять за мету децентралізацію контролю, захист конфіденційності, вільний доступ до інформації, протидію цифровому авторитаризму. Прихильники цих поглядів часто підтримують блокчейн-технології, криптовалюти, анонімні мережі.
- Ідеологічним джерелом виступають маніфести Джуліана Ассанжа, хакерська етика, діяльність WikiLeaks, Anonymouse, а також філософські роботи таких авторів, як Кевін Келлі, Яніс Варуфакіс, Тімоті Мей.
- Сучасний фемінізм у США також еволюціонував у бік нетрадиційності. Поряд із класичним ліберальним фемінізмом з'явилися такі течії, як радикальний фемінізм, антикарністський фемінізм, інтерсекційний підхід. Останній особливо популярний у молодіжному середовищі, оскільки враховує одночасно стать, расу, сексуальну орієнтацію, клас, інвалідність.
- Ці ідеології не лише вимагають рівності прав, а й пропонують переосмислення всієї культурної парадигми: від системи правосуддя до мовної норми. Вони виводять на передній план ідеї «соціального привілею», «структурного насильства», «відновної справедливості».

Нетрадиційні ідеології у США часто не мають чітко оформлених партій, але представлені через потужні громадські рухи:

- **Black Lives Matter** — спрямований проти расової дискримінації, поліцейського насильства;
- **MeToo** — викриває сексуальні домагання та дискримінацію жінок;
- **Sunrise Movement** — еко-активісти, які люблять Green New Deal;
- **Occupy Wall Street** — протест проти економічної нерівності;
- **Trans Rights Movement** — захист прав трансгендерних осіб.

Ці рухи є головними каналами впливу нетрадиційних ідеологій на політику та культуру США.

Нетрадиційні ідеології у США — це динамічний і багаторівневий феномен. Вони виникають як відповідь на кризу представницької демократії, соціальну нерівність, глобальні виклики. Вони змінюють політичний дискурс, кидають виклик усталеним моделям і створюють нові ідеологічні платформи. Хоча часто ці ідеології стикаються зі спротивом, їх вплив на американське суспільство та політику постійно зростає.

РОЗДІЛ 3 НЕТРАДИЦІЙНИХ ІДЕОЛОГІЙ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

3.1 Нетрадиційні ідеології в Україні в умовах сучасних викликів і загроз

Зазначимо, що ідеологія як така створена задля вибудовування певної ціннісної системи, всередині суспільства в якому вона застосовується. Її використання нині є важливим елементом державотворення та державної політики загалом, адже сучасні виклики потребують згуртованості, задля організації ефективного протистояння. Попри, безперечно, світлі мотиви з якими розроблялось ідеологія, її використання призводило до жахливих наслідків у руках деструктивних режимів. З нині Україна веде війну проти одного з таких антигуманних режимів – російського режиму, надзвичайно підготовленого та небезпечного. Населення росії виражає всеосяжну підтримку агресії, приймає участь у військових діях, попри неспростовні докази великих втрат окупаційної армії. Ідеологію росії до 24 лютого 2022 року, часто називали «російським консерватизмом» чи «нетрадиціоналізмом» відповідно до пострадянських поглядів населення, та їх лідера. Проте повномасштабне вторгнення поставило під питання дану оцінку, деякі дослідники почали напругу порівнювати російську ідеологію з фашизмом. Рашизм – ідеологія заснована на концепції «великоросійськості» запровадженої ще в часи Російської імперії, включає ностальгію за Радянським союзом та бажання реваншизму, сформоване у російському суспільстві після програшу у Холодній війні. Дана ідеологія багато в чому протирічить сама собі, адже вона включає в себе релігійний компонент православ'я. Це саме та ідеологія, що уможливила мобілізацію сотень тисяч російських громадян на війну з Україною та заклики "вдарити ядерною зброєю", які можна зустріти в російських соцмережах.

Ідеологія є важливим інструментом державотворення, що забезпечує згуртованість суспільства у часи викликів. Проте історія свідчить, що ідеологія в руках авторитарних режимів здатна стати знаряддям агресії, репресій і виправдання війни.

Сучасна російська політична ідеологія — це неоконсервативна конструкція, що поєднує імперські наративи, ностальгію за СРСР і релігійний фанатизм. Цю агресивну суміш дедалі частіше називають **рашизмом**, який став ідеологічною основою військової агресії РФ проти України.

Одним із найвідоміших пропагандистів цього світогляду є Олександр Дугін — філософ, що пропагує псевдонаукову концепцію «євразійства» та протиставлення Заходу як ворога. У своїй книзі *«Основи геополітики»* (1997) він стверджує, що існування незалежної України є загрозою для Росії. Такі погляди повністю заперечують принципи міжнародного права та національного суверенітету.

Дугінська концепція «геополітичної декомпозиції України» — це не що інше, як ідеологічне прикриття імперської агресії. Його теорії, що стали навчальним матеріалом у військових академіях РФ, сприяли формуванню мілітаризованої свідомості російського суспільства.

Спроби представити рашизм як захист «традиційних цінностей» є маніпулятивними. Насправді йдеться про заперечення демократії, прав людини та плюралізму. Західні аналітики, зокрема Тімоті Снайдер, уже порівнюють рашизм із фашизмом.

Отже, ідеї Дугіна є **не лише хибними, але й небезпечними**, адже легітимізують агресію, імперське мислення та антигуманну політику.

3.2 Протидія нетрадиційним ідеологіям: засоби, інструменти

Зазначимо, що ідеології представляють надзвичайну небезпеку, особливо в руках агресивних антигуманних режимів. Її перетворюють на інформаційну зброю, інструмент інформаційного впливу на населення всередині власної країни, задля підготовки його до агресивних дій проти можливого супротивника. Цей інструмент показав себе надзвичайно ефективним, тож його використання виправдовується, попри тривали процес розробки та імплементації, а також безліч суто моральних питань. Задля протидії ідеологічному впливу супротивника, державні органи повинні проводити просвітницьку діяльність. Відповідні програми повинні бути затверджені на загальнонаціональному рівні, їх розповсюдження повинно бути одним з пріоритетів інформаційної політики. Для розповсюдження просвітницької інформації, повинні залучитись всі доступні інформаційні майданчики з особливою увагою на інтернет, який став основним полем інформаційного протистояння у світі. Структура активно діє в інтернет просторі, можна з впевненістю сказати, що російські спеціалісти мають перевагу над західними 36 спеціалістами, та є складними супротивниками для українських. Така прикра ситуація є результатом років потурання російським агресіям. Інформаційна свобода в інтернеті, активно використовується структурою для розповсюдження дезінформації і нав'язування власної ідеології як всередині росії так і за її межами. Уряди демократичних країн не повинні обмежувати інтернет простір та доступ до інтернету, однак необхідно заблокувати доступ до відверто пропагандистських ресурсів. Обов'язковим є також навчання культурі поведінки з інтернетом, важливо навчити населення використовувати дану технологію відповідально. Одним з найефективніших методів протидії дезінформації і нав'язуванню сторонньої ідеології, є розвиток критичного мислення. Завдяки розумному споживанню інформації, індивід здатен самостійно віднайти більшість способів впливу та не допустити їх вплив на себе. Державні органи повинні стимулювати розвиток критичного мислення у населення, починаючи з спеціалізованих шкільних програм. Окрім безпосереднього розвитку критичного мислення, повинна стимулюватись освітня діяльність населення, адже чим більше обізнаний індивід, тим складніше на нього вплинути ззовні. Пропаганда чудово працює на населення з нижчим середнім рівнем обізнаності, підвищення освіти населення забезпечить необхідний інформаційний «імунітет». Ці та інші уроки виживання України, українському суспільству довелось вивчити важкою ціною, держава просто не була готова до протистояння. Роки стагнації спричинені розбіжностями всередині країни, та зовнішнім московським впливом, підірвали обороноздатність як на фізичному, так і у інформаційному полі. Виключно жертвність української нації, надала можливість виживання яке і досі є під загрозою. Нині Україна змушена шукати шляхи довгострокового об'єднання суспільства. Виходячи з потреби збереження суверенітету, повинні бути розроблені та застосовані програми національного розвитку. Ми бачимо повторення проблеми Першої світової війни, коли перший порив суспільства до боротьби 37 випарувався через незліченну кількість чинників. Затягування конфлікту, втрати, постійний стрес, корупція і постійний інформаційний вплив супротивника підривають обороноздатність зсередини. На нашу, наведені вище приклади необхідних дій, щодо модернізації інформаційної та ідеологічної роботи, а також багатий історичний досвід, допоможуть Україні встояти у цій нелегкій битві за життя. Можливо саме створення власної, української нетрадиційної ідеології стане вирішальним у цій війні.

ВИСНОВКОК

1. **Що таке ідеологія:**

Політична ідеологія — це система ідей, поглядів і цінностей, яка визначає бачення суспільно-політичного устрою та орієнтує політичну поведінку.

2. **Фактори формування політичної ідеології:**

Сюди належать історичні події, соціальна структура, культура, медіа, освіта, а також війна та інформаційний вплив.

3. **Класифікація політичних ідеологій:**

Політичні ідеології поділяються на традиційні (лібералізм, консерватизм, соціалізм, націоналізм тощо) та нетрадиційні (екофемінізм, трансгуманізм, цифровий лібералізм тощо).

4. **Нетрадиційні ідеології в Україні:**

Вони виникають під впливом війни, інформаційної агресії, та викликів модернізації. Прикладом є цифровий лібералізм, громадянський націоналізм.

5. **Протидія деструктивним ідеологіям:**

Ключові інструменти — розвиток критичного мислення, інформаційна гігієна, незалежні медіа, культурна політика та міжнародна співпраця у сфері кібербезпеки.

Список використаних джерел 1) Аліна Швидко. «Потім не дивуйся, сама винна». Жінки і чоловіки про фемінізм. 14 січня 2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zhinky-i-choloviky-pro-feminism/30376992.html> 2) Антоніна Андрійчук. Чому фемінізм потрібен не тільки жінкам?. 08 Березня 2021. URL: <https://tedxkyiv.com/magazine/why-feminism-is-not-just-for-women> 3) Володимир Отрешко. Ідеологія як складова державотворення. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/992> 4) Ідеологія – що це таке, визначення, суть і мета, види та форми ідеологій. URL: <https://termin.in.ua/ideolohiia/> 5) Лісовий В. Ідеологія. Політичні ідеології // Лісовий В. Культура — ідеологія — політика. К., 1997. 6) Михайло Міщенко. Ідеології та сенс життя. 15 червня 2020. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/ideologii-ta-sens-zhyttia> 7) Новак Олександр. Політична ідеологія: поняття, характеристика, функції. 15 Листопада 2018. URL: <http://surl.li/aquiu> 8) Олексій Ткаченко. Ідеології та їхні соціальні функції: що може, а що не може виміряти політичний компас. 2 Квітня 2019. URL: <https://voxukraine.org/ideologiyi-ta-yihni-sotsialni-funktsiyi-shho-mozhe-a-shho-n-e-mozhe-vimiryati-politichnij-kompas> 9) Пехник, А. В. Політична ідеологія: навч.-метод. посібник. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/a3ab9967-75e1-48e3-bc29-98ce63e0c37f> 10) Сергій Морфінов. "Рашизм": історія "російського фашизму" від теорій Дугіна до ідеології "Брата-2". 1 жовтня 2022 URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63072100> 11) Софія Котович. Сильні жінки українського Сходу. 21 вересня 2022. URL: <https://www.ukrainer.net/sylni-zhinky-skhodu/> 12) Тамара Марценюк. 10 запитань про фемінізм. 03.03.2020. URL: <https://www.amnesty.org.ua/10-zapytan-pro-feminizm-iz-tamaroyu-marczenyuk/> 13) Що в Україні думають про сучасний фемінізм – результати онлайн-опитування ZMINA. 04 Жовтня 2021. URL: <https://zmina.info/articles/shho-v-ukrayini-dumayut-pro-suchasnyj-feminizm-rezul-taty-onlajn-opytuvannya-zmina/> 14) Як ідеології впливають на суспільство?. URL: <https://kmbs.ua/ua/article/ideology> 15) Amanda Onion, Missy Sullivan, Matt Mullen, Christian Zapata. Feminism. 28 February 2019 URL: <https://www.history.com/topics/womens-history/feminism-womens-history> 16) Austin Valenzuela, Shawn Grimsley, Jeffrey Perry. Political Ideology | Definition, Examples & Importance. URL: <https://study.com/academy/lesson/what-is-a-political-ideology.html> 17) Bridget Murray Law. What feminism means today. URL: <https://www.apa.org/gradpsych/2006/09/feminism> 18) Conor Murray. What Does 'Woke' Even Mean? How A Decades-Old Racial Justice Term Became Co-Opted By Politics. 6 Jun 2023 URL: <https://www.forbes.com/sites/conormurray/2023/06/06/what-does-woke-even-mean-how-a-decades-old-racial-justice-term-became-co-opted-by-politics/> 19) Daniel Balliet, Joshua M Tybur, Junhui Wu, Christian Antonellis, Paul A M Van Lange. Political Ideology, Trust, and Cooperation. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5858642/> 20) Eddy S.F. Yeung, Kai Quek. Political Science Research and Methods. 22 February 2024. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/political-science-research-and-methods/article/self-reported-political-ideology/C2BED995008303104F4D43819B5FCC1E> 21) Hans Kohn. Nationalism. URL: <https://www.britannica.com/topic/nationalism> 22) Jean-David Ponci. Woke ideology: Favors for the disadvantaged. URL: <https://shs.cairn.info/journal-regard-libre-2021-2-page-18?lang=en> 23) Katya Sedgwick. No, Socialism Is Not Neighborliness. URL: <http://surl.li/qopgyr> 24) Kiara Alfonseca. What does 'woke' mean and why are some conservatives using it?. 13 November 2024 URL: <https://abcnews.go.com/Politics/woke-conservatives/story?id=93051138> 25) Laura Brunell, Elinor Burkett. The third wave of feminism. URL: <https://www.britannica.com/topic/feminism/The-third-wave-of-feminism> 26) Letitia Meynell. Here's what 'woke' means and how to respond to it. 20 December 2023. URL: <https://theconversation.com/heres-what-woke-means-and-how-to-respond-to-it-219588> 27) Letitia Meynell. Here's what 'woke' means and how to respond to it. 4 January 2024 URL: <https://www.dal.ca/news/2024/01/04/woke-politics.html> 28) M. Freeden. Ideology: Political Aspects URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B0080430767011542> 29) Martin A. Miller, Arif Dirlik. Anarchism URL: <https://www.britannica.com/topic/anarchism> 30) Maurice Cranston. Origins and characteristics of ideology. URL: <https://www.britannica.com/topic/ideology-society> 31) Richard Dagger, Terence Ball. Conservatism. URL: <https://www.britannica.com/topic/conservatism> 32) Richard Dagger, Terence Ball. Liberalism. URL: <https://www.britannica.com/topic/liberalism> 33) Richard Dagger,

Terence Ball. Socialism. URL: <https://www.britannica.com/money/socialism> 34) Richard Dagger, Terence Ball. Communism URL: <https://www.britannica.com/topic/communism> 35) Robert Soucy. Fascism. URL: <https://www.britannica.com/topic/fascism> 36) Stanley Feldman, Christopher Johnston. Understanding the Determinants of Political Ideology: Implications of Structural Complexity. URL: <https://www.jstor.org/stable/43783740>

37) Кирилюк Ф.М. *Філософія політичної ідеології: Навчальний посібник*. — К.: Центр учбової літератури, 2018. — 204 с.

- Фукуяма Ф. *Кінець історії і остання людина*. — К.: Наш час, 2007. — 523 с.
- Хомський Н. *Медіа, пропаганда і демократія*. — К.: Основи, 2005. — 352 с.
- Снайдер Т. *Про тиранію: Двадцять уроків ХХ століття*. — К.: Видавництво Старого Лева, 2018. — 144 с.
- Букчин М. *Екологія свободи: Виникнення і зникнення ієрархії*. — Львів: Простір, 2019. — 412 с.
- Джеллісон К. *Фемінізм в Америці: Від Сьюзен Ентоні до сучасності*. — Нью-Йорк: Penguin Books, 2017. — 296 с.
- Sunstein C. *#Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media*. — Princeton University Press, 2017. — 328 p.
- Assange J. *Cyberpunks: Freedom and the Future of the Internet*. — OR Books, 2012. — 220 p.
- Rawls J. *Теорія справедливості*. — К.: Основи, 2001. — 512 с.
- McIntosh P. *White Privilege: Unpacking the Invisible Knapsack*. — Independent School Magazine, 1989.
- The Green New Deal Report. — U.S. House of Representatives, 2019. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ocasio-cortez.house.gov>
- Офіційний сайт Лібертаріанської партії США — <https://www.lp.org>
- Доктрина Дугіна О. *Основы геополитики: Геополитическое будущее России*. — Москва: Арктогея, 1997. (Цитування з аналітичною метою, не як рекомендоване джерело.)
- Аналітичний звіт Atlantic Council: *Russia's Ideology and Propaganda Ecosystem*. — 2022. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.atlanticcouncil.org>